

V. VERHOILU- JA KUDONTATYÖT	1
1. Verhoilutyöt.	1
2. Kudontatyöt	2
Tausta	2
Työvälineet ja työmenetelmät	3
Poppanan kutominen	3
VIITTEET	5

V. VERHOILU- JA KUDONTATYÖT

1. Verhoilutyöt

Vanhoja patjoja ja huonekaluja verhoiltiin, ja verhoilutyö oli lähes kokonaisuudessaan käsityötä. Verhoilijan työkaluja ovat ainakin 1960-luvulla olleet verhoiluvasara, suorat ja käyrät sekä kaksikärkiset neulat, hohtimet, pihdit, aukilyöntirauta, nupinnostaja, nuppineulat, isot ja pienet sakset, satulavyönkiristäjä, puukko, taltta, silitysrauta, pölynimuri ja liimaa. Verhoilutyö vaatii jonkin verran näköä, sillä verhoilijan on pystyttävä lukemaan työpiirustuksia. Verhoilutäytteinä on käytetty eläin- ja kasvikunnasta saatuja tuotteita.325

Patjaverhoilussa vanhat pehmusteet poistettiin ja myllytettiin ja huonokuntoiset heitettiin pois.

Pehmustemateriaalina käytettiin meriheinää, villalumpuista valmistettua villalokkia ja jouhta. Vanha päällyskangas pestiin ja korjattiin ja uusi ommeltiin koneella. Pitkä sivu jätettiin auki ja ommelten väliset lokerot täytettiin pehmusteella tasaisesti käsin. Jokainen lokero ommeltiin käsin kiinni. Vaahtomuovipatjat tulivat 1960-luvulla markkinoille ja verhoilutyö vähentyi.326

Armeija työllisti näkövammaisia patjaverhoilijoita vielä 1950-luvulla. 1960-luvulla tulleet vaahtomuovipatjat löivät laudalta meriheinällä täytetyt patjat. (Näkövammaisten Keskusliitto ry)

”Purettiin vanha patja, ja ne päälliset pestiin, käsin pestiin, silloin ei ollut koneita, ja sitten ne täytteet, jos ol vielä käyttökuntoiset täytteet, niin ne semmosella myllyllä pehmustettiin ja laitettiin takaisin. Mutta jos ne ol jo kuluneet ja huonot täytteet, niin sitten pantiin aina uus täyte. Meriheinää ol, se ol kaikkein halvin patja se meriheinäpatja. Sitten ol loppipatjoja, ja sitten jouhipatjat ol kaikkein arvokkaimpia. Ja tuota, kun ne päälliset ol pesty ja kuivunu, niin ja myllytetty ne täytteet, niin pakattiin takasin sinne patjaan ja ommeltiin, ja ite pit laittaa neulansilmään lankakin (koulussa). Ja ommeltiin ja kunnostettiin ja sitten vietiin aina takasin siihen osotteeseen, mistä se ol haettukin (Helsingissä raitiovaunulla). - - Vieterisohvia kun ol silloin, niin ne vieterit purettiin ja narulla kiristettiin tasasiksi, niin kun se ol ne vieterit, ja tämmöstä villalokkia levitettiin pehmusteeks. Ja toinen kangas sitten vielä siihen - -327”

Huonekalujen verhoilussa ensimmäiseksi sidotaan joustinjärjestelmä asetinlankojen, tukilankojen ja välilankojen avulla. Jousien päälle kiristetään juuttikangas, joka naulataan sarjoihin. Seuraavaksi levitetään esimerkiksi meriheinäinen täyterkos ja kiristetään väli- liinalla, joka naulataan kiinni ja ommellaan. Väliiin ja päällisen välissä käytetään vanua, joka estää jousien nousemisen päällisen läpi.³²⁸

Huonekaluverhoilu on säilynyt näkövammaisten käsityönä vielä nykypäivinäkin. Verhoilutyö vaatii jonkin verran näköä. (Näkövammaisten Keskusliitto ry)

2. Kudontatyöt

Tausta

Sokeat naiset toimivat koulun päättymisen jälkeen käsityöaloilla, kuten neulomis-, koukkuamis- ja virkkaustyöt sekä kutoma- ja ompelutyöt. Käsityöala ei kuitenkaan pystynyt 1930-luvulta lähtien kilpailemaan tehdastyön kanssa. Lisäksi monet sokeat naiset tekivät hieromatyötä ja varsinkin maaseudulla hieronnan ohessa myös käsitöitä.³²⁹

”Sisareni meni noin 10-vuotiaana Kuopion Sokeainkoulun. Hän oppi kutomaan puikoilla sukia, villapaitoja ym., myös hän ompeli vaatteita niin kuin vaatturit, käsien ja koneella. Kutoi myös kangaspuissa kankaita aivan yhtä hyviä kuin näkevät. Moni ihmetteli hänen sormiensa tuntoherkkyyttä. Siinäkin kun hän erotti värjätyin kankaan valkoisesta ja raidalliset ristikoista. Opetteli hieroja ammatin. Täällä kun ei ollut riittävästi ompelu- ja kutoma- töitä eikä juuritöitäkään, joita hän myös taidokkaasti teki.”³³⁰

Poppana eli riepualusta on kangaspuissa räsymattotekniikalla kudottu kangas. Vanhimmat tiedot poppanasta löytyvät vuodelta 1795; Daniel Jusleniuksen sanakirjassa mainitaan nukeri, joka on hämäläinen murrenimitys riepukudokselle. Muita nimityksiä riepukudokselle ovat länsisuomalainen okuli ja krootti- eli krottivaate, savokarjalaiset rääsäle ja räpäälvaate sekä eteläkarjalainen, venäläisperäinen sana, poppana. Poppanat kudottiin vanhoista vaatteista täysvinoon tai suoraan leikatuista kuteista. Poppanoita on käytetty palvelusväen makuualustoina, savutuvan oviverhoina, hevosloimina ja kuormanpeitteinä sekä Itä-Karjalassa myös työvaatteina. ³³¹ Itä-Suomessa poppana oli käytössä vielä 1900-luvun alkupuolella.³³² Se otettiin uudelleen käyttöön 1960-luvulla, ja näkövammaiset ryhtyivät kutomaan poppanoita. Täysvinoon leikattu, yksivärinen ja ohut puuvillakude ja räsymattotekniikka olivat pohjana uusille käyttötavoille. Poppanaa käytetään kodin sisustuksessa sängynpeitteinä, rottinkituolien päällisinä ja pehmusteina sekä seinäteksteleinä.³³³

Työvälineet ja työmenetelmät

Kudontatöissä tärkein työväline on kangaspuut ja siihen kuuluvat tarvikkeet. Langat merkitään jollakin tavalla värien erottamiseksi toisistaan. Langat pidetään hyvässä järjestyksessä ja omilla paikoillaan.

Poppanan kutominen

Loimi luodaan luomapuissa. Loimilangat ovat ryhmissä ja ne on erotettu toisistaan laskulangalla. Lopuksi, kun loimessa on tarvittava laskuluku, loimen molempiin päihin solmitaan tiuhtalangat tai tiuhtavarvat ja loimi irrotetaan luomapuista letittämällä. 334

”Kun olen yksin, luon itse ja vedän loimet tukille. Minun täytyisi muuten odotella muita. - - Minä olen kehittännyt taidon. Tämä on melkein kolme metriä pitkä huone, on vetotilaa, kun toiseen päähän vien loimen hännän, sitasen sen tahon vanhaan Tandbergiin ja laitan sen päälle kirjoituskoneen ja vielä sokeainkirjoituskoneen, että siinä on tarpeeksi painoa. Mittaan, että laimi on keskellä ja alan kiertää. Ja saan sillä tavalla paremman tukin, kuin huonon kaverin kanssa. Ja se käy loppujen lopuksi joutusaan - - kun vetelen, hinaan tähän kangaspuun viereen ja sitten kanniskelen toiseen päähän huonetta. Vedän sen hännän kiinni ja sidon sinne ja taas alotan. - - Minulla on tämmöinen ristinpuu, minun poikani on tehnyt tämän, mistä nää loimilangat sitten juoksee. - - Minä sidon sitten nää tiuhdat, mistä saa sitten laittaa käärinpirtaan tukille vedettäessä.”335

Letittämisen jälkeen loimi vedetään pasmakaiteen tai harvan pirran läpi loimitukille. Näin loimen leveys säilyy samana koko pituuden ajan. Loimi kierretään tukille tiukasti. 336

”Minä ensin laitan nämä tiuhtavarvat (2 kpl) tähän, sitten käärin ja laitan joka kymmenes rako tyhjäksi. Eikä tässä mitään ihmeellistä ole. Sen takia minä laitan nämä tiuhtavarvat, kun se on niin tukeva, siitä on hyvä koittaa. Se kun, että jos se olisi pelkän tiuhtalangan varassa, niin se olisi niin paljon löysempi. Tämä on mukavampi. Laimi on hyvä vetää tiuhtavarpjen läpi. Jos on sekainen laimi, niin tiuhtavarvat ottaa sen sekavuuden. Muuten siihen voi jäädä semmosia löysiä, jotka haittaa kutoessa. Näkevähän ne näkee, mutta meikäläinen ei näe korjata. - - Tämä opetettiin siellä ammattikoulussa. Johtaja tähdensi, että kannattaa uhrata aikaa tukille laittamisessa, sillä se on sitten hyvä kutoo. - - Minä sidon sen tiuhdan kumpaankin päähän kaiken varalta. Jos se toisesta päästä menee sekaisin, niin saan selville toisesta päästä.”337

Kangaspuihin asettamisen yhteydessä Sokeain ammattikoulussa käytettiin vipupuuta, jotka olivat syrjäyttäneet aikaisemmin käytetyt pyöräspuut.338 Pyörästen tilalla liikkuvat nyt vivut. Vivut nyöritetään niisivarsiin, ja niisivarret ylä- tai alavälittäjien kautta polkusiin.339

”Olen ollut huononäköinen syntymästä asti. - - Kyllä minä tätä kutomista olen tehnyt pikkulikasta asti, äidin opastuksella. Mattoja ja lakana- ja pyyheliinakangasta. Luomaan minä opettelin sillä tavalla, kun naapurissa oli vanha mummo, joka kutoi eläkkeeseen. Manta opetti minut luomaan ja laski, että koska on tarpeeksi. Kuuskymmentäkahdeksan, seitsemänkymmentäyksi (1968–1971) Sokeain ammattikoulussa kudontalinjalla opin käyttämään välittäjillä sitomisen. Ennen oli vanhanaikaiset - neliniitistäkin kudottiin, niin pantiin kaksi narua niisivarsista polkusiin. En ymmärtänyt välittäjien kanssa sitomisesta. - - Kutomisessa minä käytän hakaneulaa merkinä, ja sitten minä lasken tästä 40 heittoa ja mittaan ja siitä saan tietää tiheyden. Jos väriäkin vaihdetaan, niin hakaneulasta on hyvä mitata. Saan sen oikean senttiluvun. Eihän meikäläinen muuten pysty väriä erottamaan ja mittaamaan.” 340

Niisiminen tehdään pellavalangalla tai puuvillaisella kalalangalla. Niisiminen aloitetaan oikealta, ja ensimmäinen lanka pujotetaan taaimmaiselle niisivarrelle.341

”Nyt otetaan tiuhtalanka pois ja auastaan sitten toi mutkan pääty. Nyt selvitetään tää loimija leikataan mutkasta poikki, että päästään niisimään. Sitten laitetaan tää tasausvarpa ja laitetaan nää niisivarret kiinni.”342

Niisimisen jälkeen loimilangat pujotetaan pirtakoukun avulla pirtaan eli kaiteeseen:

”Nyt laitetaan pirtaan eli kaiteeseen. Koukun kaulassa on naru, jos sattuu tippumaan, niin löytyy hyvin narun päästä. Sen verran tarvitsen näkevän apua, että tarkistaa onko se oikein tässä kaiteessa. Muuten kykenen itse tekemään.”343

Sokevalle kutoo nykyään noin 20 aktiivista näkövammaista kutojaa, joille annetaan äänitteenä, pisteillä tai isokirjoituksella ohjeet kudontaa varten. Esimerkiksi tabletin kudontaohje on seuraavanlainen:

Kalalankaa 1 cm

v. beige 41 cm

aniliini 5 kudetta

v. beige 4 cm

v. rosa 5 kudetta

v. beige 8 cm

kalalankaa 1 cm

Poppanan osuus 55 cm

Näkövammaiset kutovat Sokevalle poppanaista huonekalukangasta, josta tehdään pehmusteita korituoleihin. Lisäksi kudotaan seinätekstiilejä. Valmiiksi kudotut poppanat lähetetään Sokevalle, jossa kangas mitataan ja tarkastetaan. Tämän jälkeen näkevät ompelijat valmistavat niistä muun muassa topattuja rottinkihuonekalujen pehmusteita tai seinätekstiilejä.344

gaspuilla kutomisessa tärkeää on myös hyvä ryhti. Näkövammaiset naiset ovat neet kankaita, mattoja ja 1960-luvulta lähtien räsymattotekniikalla poppanoita.

Kangaspuilla kutomisessa tärkeää on myös hyvä ryhti. Näkövammaiset naiset ovat kutoneet kankaita, mattoja ja 1960-luvulta lähtien räsymattotekniikalla poppanoita. (Näkövammaisten Keskusliitto ry)

VIITTEET

325 Pekkanen & Luostarinen 1963a, 16.

326 Heimonen 13.6.1991.

327 Heimonen 13.6.1991.

328 Pekkanen & Luostarinen 1963a, 16–17; Pekkanen & Luostarinen 1963b, 14–15.

329 Lyytikäinen 1930, 19–21.

330 SKS.1978, V.H.

331 Kaukonen 1963, 12–15; Vuorela 1983, 354,505; Kinnunen 1994, 1.

332 Hokka 1991, 69; Kaukonen 1963, 13–15; Kaukonen 1966, 22–23.

333 Kinnunen 1994, 1.

334 Pyysalo 1968, 25–26; Ahonen 30.5.1991.

315 Ahonen 31.5.1991.

336 Ahonen 31.5.1991; Hokka 1991, 32; Pyysalo 1968, 35–40; Pyysalo 1975, 53–57.

137 Ahonen 31.5.1991.

118 Ahonen 30.5.1991.

339 Ahonen 30.5.1991; Hokka 1991, 31–32; Pyysalo 1968, 31–32.

340 Ahonen 30.5.1991.

341 Ahonen 31.5.1991; Hokka 1991, 32–33; Pyysalo 1975, 57.

342 Ahonen 31.5.1991.

343 Ahonen 31.5.1991.

344 Ahonen 31.5.1991; Kinnunen 1994, 1.